

LXXVIII. — Περὶ τῆς κατὰ θέλησιν αἰτίας τοῦ
ἀμαρτήματος, ἤτοι πονηρίας.

1. Περὶ τοῦτο πρῶτον δείκνυται, ὅτι ἔστιν ἐκ πονηρίας μόνῃς ἀμαρτάνειν, ὡς ἐν τρίτῳ τοῦ Ἰώβ λέγεται· „Πανουργία ἀπέστησαν ἀπὸ Θεοῦ, καὶ τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ οὐκ ἠθέλησαν γνῶναι.“. Ἐπεὶ γὰρ τρεῖς εἰσὶν ἐν ἄνθρωπῳ τῶν ἐνεργειῶν ἀρχαί· νοῦς καὶ θέλησις, ἧτις καλεῖται λογικὴ ὁρεξίς, καὶ αἰσθητικὴ ὁρεξίς, ὡσπερ δι' ἀσθένειαν τοῦ νοῦ συμβαίνει τὸ τῆς ἀγνοίας ἀμάρτημα, καὶ δι' ἀσθένειαν τῆς αἰσθητικῆς ὁρέξεως τὸ ἐκ πάθους, οὕτω καὶ δι' ἀσθένειαν τῆς θελήσεως τὸ ἐκ πονηρίας, ὅταν τις αἰρήται ζημιοῦσθαι περὶ τι τῶν πνευματικῶν ἀγαθῶν ὥστε τι τῶν προσ- 10
καίρων κερδαίνειν, ὡσπερ ἐκ γνώσεως τὸ κακὸν αἰρούμενος.

2-3. Δεύτερον, ὅτι ἅπας ὁ δι' ἕξιν ἀμαρτάνων διὰ πονηρίαν ἀμαρτάνει, οὐ μέντοι ἅπας ὁ διὰ πονηρίαν ἀμαρτάνων δι' ἕξιν ἀμαρτάνει· πολλάκις γὰρ τις μὴ ἔχων ἀρετῆς ἕξιν αἰρεῖται τὸ κατ' ἀρετὴν ἀγαθόν· οὕτω τοίνυν καὶ ἐπὶ τοῦ ἐναντίου. 15

4. Τρίτον, ὅτι ὁ ἐκ πονηρίας ἀμαρτάνων βαρύτερον ἀμαρτάνει τοῦ ὑπὸ πάθους.

LXXIX. — Περὶ τῆς ἑξωθεν αἰτίας τοῦ ἀμαρτήματος.

Πρῶτον, περὶ τοῦ Θεοῦ. 20

1. Περὶ τοῦτο πρῶτον δείκνυται, ὅτι ὁ Θεὸς οὐκ ἔστιν αἴτιος ἀμαρτήματος. Λέγεται γὰρ ἐν τῷ δεκάτῳ τῆς Σοφίας περὶ τοῦ Θεοῦ· „Οὐδὲν ἐμίσησας ὧν ἐποίησας“. Μισεῖ δὲ τὴν ἀμαρτίαν ὁ Θεὸς κατὰ τὸ τεσσαρκαίδεκατον τῆς Σοφίας· „Μισεῖ ὁ Θεὸς τὸν ἀσεβῆ καὶ τὴν ἀνομίαν αὐτοῦ“. Δεῖ δὲ εἰδέναι, ὅτι ὁ Θεὸς οὔτε κατὰ προηγούμενον λόγον ἔστιν ἀμαρτή- 25
ματος αἴτιος ἢ ἑαυτῷ ἢ ἄλλῳ· πᾶν γὰρ ἀμάρτημα κατὰ ἀποχώρησιν ἔστιν αὐτοῦ, ἐσχάτου τέλους ὄντος· ὁ δὲ [Θεὸς] κινεῖ καὶ ἐπιστρέφει πάντα εἰς ἑαυτὸν· ἀλλ' οὐδὲ κατὰ συμβεβηκός, τῷ μὴ ἀφέλκειν δηλονότι· | ἐπὶ μὲν f. 140^v
γὰρ τῶν ἀνθρώπων, τὸ μὴ ἀφέλκειν λόγον ἀμαρτήματος ἔχει, ὡς ἐν τρίτῳ τοῦ Ἰεζεκιήλ λέγεται τῷ σκοπῷ· „Ἐὰν μὴ εἶπης τῷ ἀσεβεῖ· θανάτῳ ἀπο- 30
θάνῃ, τὸ αἷμα αὐτοῦ ἐκ τῆς χειρός σου ἐκζητήσω“. ὁ δὲ Θεός, εἰ μὴ παρέχοι τισὶ βοήθειαν πρὸς τὸ τὰς ἀμαρτίας φυλάττεσθαι, ἦν εἰ ἐδίδου, οὐκ ἂν ἠμάρτανον, ὅλον τοῦτο ποιεῖ κατὰ τὴν τάξιν τῆς σοφίας καὶ τῆς δικαιοσύνης αὐτοῦ· αὐτὸς γὰρ ἔστιν ἡ σοφία καὶ ἡ δικαιοσύνη. Ὅθεν οὐκ αὐτῷ λογιστέον τὸ τοὺς ἄλλους ἀμαρτάνειν ὡς αἰτίῳ τοῦ ἀμαρτήματος, ὡσπερ 35

1 Autre titre dans la marge supérieure du f. 140: καὶ ἡ θέλησις αἰτία τοῦ ἀμαρτήματος 4 Iob, 34, 27 5 ἐπεὶ: ἐπὶ A 19 Titre à la marge inférieure de A: ὡς ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐκ ἔστι τὸ ἀμάρτημα 22 Sap. 11, 25 24 Sap. 14, 9 29 Ezech. 3, 18

ὁ κυβερνήτης οὐ λέγεται αἷτιος τοῦ κατευθῦναι τὴν ναῦν διὰ τὸ ταύτην μὴ κυβερνᾶν εἰ μὴ ὅταν, δυνάμενος καὶ ὀφείλων κυβερνᾶν, καταλιμπάνῃ τὴν κυβέρνησιν. Εἰ δὲ ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους λέγεται· „Παρέδωκεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς εἰς ἀδόκιμον νοῦν τοῦ ποιεῖν τὰ μὴ καθήκοντα“, τοῦτο λέγεται καθόσον αὐτοὺς οὐ κωλύει ἔπεσθαι τῷ ἀδοκίμῳ αὐτῶν νῷ, ὡσπερ λεγόμεθα προδιδόναι οὓς οὐ περιέπομεν. Οὐ κωλύει δὲ ὁ Θεὸς διὰ τινὰ ἀνταπόδοσιν προηγησαμένου ἁμαρτήματος.

Ἄλλ' οὐδὲ τὸ τὸν Θεὸν αἷτιον εἶναι τοῦ αὐτεξουσίου, ἐξ οὗ τὸ ἁμάρτημα, ποιεῖ τὸν Θεὸν εἶναι αἷτιον καὶ τοῦ ἁμαρτήματος· τὸ γὰρ ἐκ τῆς μέσης αἰτίας προερχόμενον, καθὼς τὴν τάξιν τῆς πρώτης αἰτίας ἐκβαίνει, οὐκ ἀνάγεται εἰς τὴν πρώτην αἰτίαν.

Καὶ τὸ ἐν τεσσαρακοστῷ πέμπτῳ τοῦ Ἡσαΐου, ὅτι· „Ὁ Θεὸς κτίζει τὰ κακά“, καὶ ἐν τῷ τρίτῳ τοῦ Ἀμώς· „Οὐκ ἔστι κακία ἐν πόλει, ἣν Κύριος οὐκ ἐποίησεν“, περὶ τοῦ τῆς κολάσεως κακοῦ λέγεται, ὅπερ, ἀντικείμενον τῷ ἀγαθῷ τοῦ τιμωρουμένου ὡς στερουμένου τινὸς ἀγαθοῦ, οὐκ ἀντίκειται τῇ τοῦ Θεοῦ ἀγαθότητι, ὡσπερ ἀντέκειτο ἂν αὐτῇ τὸ ἁμάρτημα, τὸ ἀντικείμενον τῷ ἀγαθῷ τῆς εἰς τὸν Θεὸν τάξεως, εἰ αἷτιος τοῦ τοιοῦτου κακοῦ ἦν.

2. Δεύτερον, ὅτι ἡ τῆς ἁμαρτίας ἐνέργεια ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐστίν, ἀλλ' οὐ τὸ ἁμάρτημα. Ἐν γὰρ τῷ ἁμαρτήματι θεωρεῖται ἡ ἐνέργεια καὶ ἡ στέρησις. Ἡ μὲν οὖν στέρησις ἐστίν ἐκ τοῦ αὐτεξουσίου ἡμῶν, καθόσον ἀποπίπτει τῆς τάξεως τοῦ πρώτου | ποιούντος, τουτέστι τοῦ Θεοῦ, καὶ αὕτη ἀνάγεται εἰς τὸ αὐτεξούσιον, ὡς ἡ χωλότης ἀνάγεται εἰς τὴν κυρτὴν κνήμην, οὐκ εἰς τὴν κινητικὴν δύναμιν, ἀφ' ἧς ἐστὶ καὶ ὅπερ ἂν κινήσεως ὑπάρχοι ἐν τῇ χωλότητι· ἡ δὲ ἐνέργεια αὕτη ἀνάγεται εἰς τὸν Θεὸν ὡς πρώτην ἐνέργειαν καὶ πάσης ἐνεργείας ἀρχὴν. Καὶ οὕτως ὁ Θεὸς αἷτιος τῆς ἐνεργείας τοῦ ἁμαρτήματος, οὐ μὴν τοῦ ἁμαρτήματος· οὐ γὰρ ἐστὶν αἷτιος τοῦ τὴν ἐνέργειαν μετὰ στερήσεως εἶναι.

3. Τρίτον, ὅτι ὁ Θεὸς αἷτιός ἐστι τυφλώσεως ἢ σκληρότητος, ὡς ἐν τῷ ἕκτῳ τοῦ Ἡσαΐου· „Τύφλωσον τὴν καρδίαν τοῦ λαοῦ τούτου, καὶ τὰ ὦτα αὐτῶν βάρυνον“· καὶ ἐν τῷ ἐνάτῳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους· „Ὅν θέλει, ἐλεεῖ, ὃν δὲ θέλει, σκληρύνει“. Οὐδὲ γίνεται ὁ ἄνθρωπος ἑαυτοῦ χείρων διὰ τῆς τυφλώσεως καὶ σκληρότητος· κολάσεις γὰρ εἰσι καθ'αυτὰς κατὰ τὴν τῆς χάριτος ἀφαίρεσιν, αἷς ὁ ἄνθρωπος ἁμαρτάνων, καὶ διὰ τοῦτο χείρων ἑαυτοῦ γινόμενος, ἐντυγχάνει.

4. Τέταρτον, ὅτι ἡ τύφλωσις οὐκ ἐπ' ἀγαθῷ γίνεται τῶν πασχόντων, εἰ καὶ ἀπλῶς ἐπ' ἀγαθῷ τινι· πάντα γὰρ τὰ κακά ἃ ποιεῖ ὁ Θεὸς ἢ συγχωρεῖ γίνεσθαι, ὡς προείρηται, εἰς ἀγαθόν τι τάττονται, οὐκ αἰεὶ μέντοι

γε εἰς τὸ ἀγαθὸν ἐκείνου ἐν ᾧ ἐστὶ τὸ κακόν, ἀλλ' ἐνίοτε εἰς ἑτέρου ἀγαθόν, ἢ καὶ τοῦ παντός, ὡσπερ ἢ τῶν τυράννων ἀμαρτία εἰς τὸ τῶν μαρτύρων ἀγαθόν, ἢ ἡ τιμωρία τῶν ἀμαρτωλῶν εἰς τὴν δόξαν τῆς θείας δικαιοσύνης.

LXXX. — Περὶ τῆς αἰτίας τοῦ ἀμαρτήματος τῆς ἀπὸ τοῦ διαβόλου, ὡς ὁ διάβολος οὐκ ἔστιν.

1. Περὶ τοῦτο πρῶτον δείκνυται, ὅτι ὁ διάβολος οὐκ ἔστιν αἴτιος τοῦ ἀμαρτήματος κυρίως, ἀλλ' ἡ ἰδία τοῦ ἀνθρώπου θέλησις μόνη· αὕτη γὰρ ἀρχὴ τῆς τοῦ ἀμαρτήματος ἐνεργείας διὰ τὸ πᾶν ἀμάρτημα ἐκούσιον εἶναι· ὅθεν καὶ ὁ κυρίως κινεῖ τὴν θέλησιν πρὸς τὸ ἐνεργεῖν αἴτιον τοῦ ἀμαρτήματος ἐστὶ, καὶ ἔμῃ δύναται κινεῖν οὕτως οὐκ ἔστιν αἴτιον. Δύο δὲ τὰ κινουῦντα τὴν θέλησιν· τὸ τε ἀντικείμενον, ὃ ἐστὶ τὸ καταληφθὲν ὀρεκτὸν ἐξωθεν, καὶ αὐτὴ ἢ θέλησις ἐνδοθεν κινουῦσα ἑαυτὴν πρὸς τὸ θέλειν, ἢ ὁ Θεός. Ἀλλὰ τὸν μὲν Θεὸν ἀδύνατον αἴτιον εἶναι τοῦ ἀμαρτήματος. [Λείπεται τῷ δευτέρῳ τρόπῳ κυρίως αἰτίας εἶναι τὴν θέλησιν μόνην. f. 141 v.] Ἐξωθεν δὲ δυνατὸν κινεῖν τι τὴν θέλησιν τριχῶς· ἢ αὐτὸ τὸ ἀντικείμενον προτεθέν, ὡς τὸ σιτίον· ἢ ὁ προβάλλων καὶ προσάγων αὐτό· ἢ ὁ πείθων αὐτὸ εἶναι ἀγαθόν, εἴτε καὶ ὄν, εἴτε φαινόμενον μόνον. Τὸν μὲν οὖν πρῶτον τρόπον τὰ ἐξωθεν αἰσθητὰ κινουῦσι τὴν θέλησιν πρὸς τὸ ἀμαρτάνειν· τὸν δὲ δεύτερον καὶ τρίτον τρόπον, καὶ ὁ διάβολος καὶ ὁ ἄνθρωπος δύναται πρὸς τὴν ἀμαρτίαν διεγείρειν, ἢ προσφέρων τι ὀρεκτὸν, ἢ πείθων τὸν λόγον· οὐδὲν δὲ τῶν τριῶν κυρίως τοῦ ἀμαρτήματος αἴτιον· ἢ γὰρ θέλησις ὑπὸ τοῦ ἐσχάτου τέλους μόνου ἐξ ἀνάγκης κινεῖται, ὑπ' ἄλλου οὐδενός. Ὅθεν οὐδὲν τούτων ἰκανὸν αἴτιον τοῦ ἀμαρτήματος· οὐκοῦν οὐδὲ ὁ διάβολος, ἀλλ' ἢ μόνον ὡς πείθων, ἢ ὡς προτιθείς.

2-4. Ἐνάγει δὲ εἰς τὸ ἀμαρτάνειν καὶ ἐνδοθεν ὀτρύνων· πειράζει γὰρ καὶ μὴ ὀρατῶς φαινόμενος, ἀνάγκην δὲ οὐκ ἐπάγει· ὁ γὰρ Θεός μόνος δύναται κυρίως κινεῖν τὴν τοῦ ἀνθρώπου θέλησιν, καὶ οὐδεμία δύναμις ἄλλη, ὅσῳ ἂν ᾖ μείζων. Ἀλλ' οὐδὲ πάντες οἱ ἡμέτεροι λογισμοὶ ἐκ τοῦ διαβόλου κινουῦνται, ὡστ' οὐδὲ τὰ ἀμαρτήματα πάντα ἐξ ὑποβολῆς εἰσιν αὐτοῦ, ἀλλ' ἐνίοτε ἐκ τῆς κινήσεως τοῦ ἡμετέρου αὐτεξουσίου ἀνακύπτουσιν. Δύναται δὲ αἴτιος λέγεσθαι ἀπάντων τῶν ἡμετέρων ἀμαρτημάτων ἢ κακῶν κατὰ τὴν πρώτην ἀρχήν.

LXXXI. — Περὶ τῆς τοῦ ἁμαρτήματος αἰτίας ὡς ἀπὸ τοῦ ἀνθρώπου.

Περὶ τῆς μεταδόσεως τοῦ προγονικοῦ ἁμαρτήματος.

1. Περὶ τοῦτο πρῶτον δείκνυται, ὅτι τὸ προγονικὸν ἁμάρτημα διαδίδεται
 6 πρὸς τοὺς ἄλλους ὡς ἀπ' αἰτίας, τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος ἐν πέμπτῃ τῆς
 πρὸς Ῥωμαίους· „Δι' ἑνὸς ἀνθρώπου θάνατος εἰς τὸν κόσμον εἰσῆλθεν“,
 ὅπερ οὐ δυνατὸν νοεῖσθαι κατὰ τὸν τῆς μιμήσεως τρόπον διὰ τὸ λέγεσθαι
 ἐν δευτέρῃ τῆς Σοφίας· „Φθόνῳ διαβόλου θάνατος εἰς τὴν οἰκουμένην
 εἰσῆλθεν“, οὐκοῦν ὡς ἀπ' αἰτίας· τὸ δὲ κατ' ἐνέργειαν ἁμάρτημα κάτεισιν
 10 ἀπὸ τοῦ πατρὸς εἰς τὸν υἱὸν διὰ τῆς μιμήσεως.

Εἰ δὲ καὶ ἡ ψυχὴ μὴ γεννᾶται διὰ τὸ τὴν τοῦ σπέρματος δύναμιν
 f. 142 μὴ δύνασθαι αἰτίαν εἶναι ψυχῆς λογικῆς, κινεῖ μέντοι | πρὸς ταύτην τῷ
 διατιθέναι. Ὅθεν τῇ δυνάμει τοῦ σπέρματος μετάγεται ἡ ἀνθρωπίνη φύσις
 παρὰ τοῦ πατρὸς εἰς τὸ τέκνον, ἅμα δὲ τῇ φύσει καὶ ὁ τῆς φύσεως μολυσμὸς·
 15 κατὰ τοῦτο γὰρ ὁ γεννώμενος κοινωνὸς γίνεται τῆς ἁμαρτίας τοῦ πρώτου
 γονέως, ὅτι τυγχάνει τῆς φύσεως παρ' αὐτοῦ διὰ τινος γεννητικῆς κινήσεως.

Ἔτι, εἰ καὶ μὴ ἐνεργεῖα ἐστὶν ἐν τῷ σπέρματι ἡ ἁμαρτία, ἔστι μέντοι
 ἐκεῖ ἡ ἀνθρωπίνη φύσις, ἣ σύνεστιν ἡ τοιαύτη ἁμαρτία.

2. Δεύτερον, ὅτι τὰ ἄλλα ἁμαρτήματα τοῦ τε πρώτου ἀνθρώπου
 20 καὶ αὐτῶν τῶν προσεχῶν γονέων οὐ μετάγονται εἰς τοὺς ὕστερον· τὸ γὰρ
 ἀγαθὸν μᾶλλον ἑαυτοῦ μεταδοτικόν ἐστὶν ἢ τὸ κακόν· τὰ δὲ ἀγαθὰ τῶν
 προσεχῶν γονέων οὐ καταβαίνουσιν εἰς τοὺς ὕστερον.

Πρὸς δὲ τό· „Ἐγὼ εἰμι κύριος ζηλωτῆς, ἐπισκεπτόμενος ἀνομίας
 πατρὸς ἐπὶ τέκνα εἰς τρίτην καὶ τετάρτην γενεάν“, καὶ τὸ τοὺς παῖδας
 26 τῶν καθοσιώσεων ἐαλωκότων ἐκπίπτειν τῆς τῶν πατέρων κληρονομίας,
 ἀνθρωπίνη κρίσις, ὃ δοκεῖ γίνεσθαι διὰ τὴν τοῦ ἁμαρτήματος κοινωνίαν,
 δεῖ λέγειν ὅτι, ὡς Αὐγουστίνος φησὶν ἐν τῇ πρὸς Ἄνυτον ἐπιστολῇ, οὐδέποτε
 πνευματικῇ κολάσει κολάζονται οἱ υἱοὶ ὑπὲρ τῶν γονέων εἰ μὴ κὰν τῷ
 ἁμαρτήματι κοινωνοῦσιν ἐκείνοις ἢ τῷ προελθεῖν ἀπ' ἐκείνων, ἢ τῷ μιμή-
 30 σασθαι· πᾶσαι γὰρ αἱ ψυχαὶ ἀμέσως εἰσὶ παρὰ τοῦ Θεοῦ, ὡς ἐν δεκάτῃ
 ὀγδόῳ τοῦ Ἰεζεκιήλ· σωματικῇ δε κολάσει καὶ θείῳ καὶ ἀνθρωπίνῳ
 κολάζονται κρίματι οἱ υἱοὶ ὑπὲρ τῶν γονέων, καθόσον ὁ υἱὸς τοῦ πατρὸς
 τί ἐστὶ κατὰ τὸ σῶμα.

3. Τρίτον, ὅτι τὸ προγονικὸν ἁμάρτημα μεταβαίνει κατὰ διαδοχὴν
 36 εἰς τοὺς ἀνθρώπους πάντας, τοῦ Ἀποστόλου ἐν πέμπτῃ τῆς πρὸς Ῥωμαίους
 λέγοντος· „Ὁ θάνατος ἐπὶ πάντας διῆλθεν, ἐν ᾧ πάντες ἥμαρτον“.

Πρὸς τοῦτο δοκεῖ ἐναντιοῦσθαι τὸ τοῦ αὐτοῦ ῥητὸν ἐν τετάρτῃ τῆς
 πρὸς Θεσσαλονικεῖς πρώτης· „Ἡμεῖς οἱ ζῶντες ἐν τῇ παρουσίᾳ τοῦ Κυρίου

οὐ μὴ φθάσομεν τοὺς κοιμηθέντας“, τοῦτο δ' ἔστιν· „οὐ πάντες ἀποθα-
νοῦνται“. ὁ δὲ θάνατος τιμωρία ἐπομένη τῷ προγονικῷ ἁμαρτίματι.
Δεύτερον, οὐδεὶς δίδωσιν ἐτέρῳ ὃ μὴ αὐτὸς ἔχει· ἀλλ' ὁ βαπτισθεὶς ἄνθρωπος f. 142
οὐκ ἔχει τὸ προγονικὸν ἁμάρτημα. Τρίτον, ὅτι ἡ τοῦ Χριστοῦ χάρις μείζων
ἔστι τῆς τοῦ Ἀδὰμ ἁμαρτίας κατὰ τὸν Ἀπόστολον ἐν πέμπτῳ τῆς πρὸς
Ῥωμαίους· ἀλλ' ἡ τοῦ Χριστοῦ χάρις οὐκ ἐπὶ τοὺς ἀνθρώπους ἅπαντας
διαβαίνει.

Ἄλλὰ ῥητέον πρὸς τὸ πρῶτον, ὅτι ἐνδοξότερόν ἐστι καὶ κοινότερον
πάντας τοὺς ἐν τῇ τοῦ Κυρίου παρουσίᾳ εὐρεθησομένους ἀποθανεῖσθαι
καὶ μετὰ μικρὸν ἀναστήσεσθαι· εἰ δὲ ἀληθὲς εἴη τὸ παρά τινων λεγόμενον, 10
ὡς οὐδέποτε ἐκεῖνοι ἀποθανοῦνται, ὧν τὴν δόξαν καταλέγων Ἰερώνυμος
ἐν τινὶ πρὸς Μινέριον ἐπιστολῇ, καὶ αὐτὸς αὐτοῖς συμφωνεῖ, ῥητέον ὅτι,
εἰ καὶ μὴ ἀποθανοῦνται, ἔστι μέντοι ἐν ἐκείνοις ἡ τοῦ θανάτου ἐνοχία, ἡ
δὲ τιμωρία ἀνίσταται παρά τοῦ Θεοῦ, ὃς καὶ τὰς τῶν κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτη-
μάτων κολάσεις χαρίζεσθαι δύναται. Πρὸς δὲ τὸ δεύτερον, ὅτι τὸ προγονικὸν 15
ἁμάρτημα ἀναιρεῖται διὰ τοῦ βαπτίσματος τῇ ἐνοχίᾳ, καθόσον ἡ ψυχὴ
ἀπολαμβάνει τὴν χάριν ὅσον κατὰ τὸν νοῦν· μένει μέντοι ἐνεργεῖα ὅσον
πρὸς τὸ σῶμα. Ἔς ἐστιν ἡ ἀταξία τῶν ταπεινοτέρων μερῶν τῆς ψυχῆς καὶ τοῦ
σώματος αὐτοῦ, καθὼς ὁ ἄνθρωπος γεννᾶται, ἀλλ' οὐ κατὰ τὸν νοῦν, καὶ διὰ
τοῦτο οἱ βαπτισθέντες μεταδιδόσασιν τοῦ προγονικοῦ ἁμαρτίματος· οὐ γὰρ 20
γεννῶσι καθόσον ἀνεκαινίσθησαν διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἀλλὰ καθὼς ἐτι
κατέχουσι τι τῆς παλαιότητος τῆς πρώτης ἁμαρτίας. Πρὸς τὸ τρίτον,
ὡσπερ τὸ τοῦ Ἀδὰμ ἁμάρτημα διαβαίνει ἐπὶ πάντας τοὺς ἐπὶ τοῦ Ἀδὰμ
σωματικῶς γεννηθέντας, οὕτω καὶ ἡ τοῦ Χριστοῦ χάρις ἐπὶ πάντας διαβαίνει
τοὺς ὑπ' αὐτοῦ πνευματικῶς γεννηθέντας διὰ πίστεως καὶ βαπτίσματος 25
οὐχ ὅσον μόνον ἀνελεῖν τὸ προγονικὸν ἁμάρτημα, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὸ ἀνελεῖν
τὰ κατ' ἐνέργειαν ἁμαρτήματα καὶ πρὸς τὸ εἰσαγαγεῖν εἰς τὴν δόξαν.

4. Τέταρτον, ὅτι εἰ τις ἐκ τῆς ἀνθρωπείας σαρκὸς παραδόξως ἐπλάσθη
οὐκ ἂν ἐφείλκετο τὸ προγονικὸν ἁμάρτημα· οὐ γὰρ ἂν ἦν ἐν τῷ Ἀδὰμ
κατὰ τὸν σπερματικὸν λόγον, ὅπερ μόνον αἰτιὸν ἐστὶ τῆς μεταβάσεως τοῦ 30
προγονικοῦ ἁμαρτίματος.

5. Πέμπτον, ὅτι εἰ οὐκ ἂν ἤμαρτεν ὁ Ἀδὰμ, τῆς Εὐσας ἁμαρτούσης,
οὐκ ἂν ἐφείλκοντο τὸ προγονικὸν ἁμάρτημα οἱ υἱοί. Φησὶ γὰρ ὁ Ἀπόστολος f. 143
ἐν πέμπτῳ τῆς πρὸς Ῥωμαίους· „Δι' ἑνὸς ἀνθρώπου ἡ ἁμαρτία εἰς τὸν
κόσμον εἰσῆλθεν“· μᾶλλον δ' ἂν ἦν οἰκειότερον λέγειν· διὰ δύο εἰσελ- 36
θεῖν, καὶ τῶν δύο ἁμαρτόντων· ἢ μᾶλλον· διὰ τῆς γυναικός, ἢ
τῶν δύο ἁμαρτόντων, εἰ τὸ προγονικὸν ἁμάρτημα εἰς τὸ τέκνον παρέπεμπεν

18 Passage laissé en blanc dans A; il manque la traduction du mot *fomes*
14 Rom. 5, 12

ἡ γυνή. Οὐκ ἄρα ἀπὸ τῆς γυναικὸς τὸ προγονικὸν ἀμάρτημα κάτεισιν εἰς τοὺς υἱούς, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ πατρός. Εἰ δὲ καὶ ἐν τῇ μητρὶ προϋφέστηκεν ὁ υἱός, ἀλλ' ὡς ἐν ὑλικῇ καὶ παθητικῇ ἀρχῇ· ἐν δὲ τῷ πατρὶ ὡς ἐν ποιητικῇ.

6 LXXXII. — Περὶ τῆς οὐσίας τοῦ προγονικοῦ ἀμαρτήματος.

1. Περὶ τοῦτο δείκνυται πρῶτον, ὅτι τὸ προγονικὸν ἀμάρτημα ἕξις ἐστίν· διπλῆ γάρ ἐστίν ἡ ἕξις· μία μὲν, ἣ κινεῖται τις δύναμις πρὸς τὸ ἐνεργεῖν, ὡς αἱ ἐπιστῆμαι καὶ αἱ ἀρεταί· καὶ τοῦτον τὸν τρόπον τὸ προγονικὸν ἀμάρτημα οὐκ ἐστίν ἕξις· ἄλλη δέ, διάθεσις τινος φύσεως ἐκ πολλῶν
10 συγκειμένης, καθ' ἣν εὖ ἢ κακῶς διάκειται πρὸς τι, καὶ μάλιστα ὅταν ἡ τοιαύτη διάθεσις εἰς φύσιν μεταγραφῆ, ὡς ἐπὶ τῆς νόσου καὶ τῆς ὑγείας· καὶ τοῦτον τὸν τρόπον τὸ προγονικὸν ἀμάρτημα ἕξις ἐστίν· ἐστὶ γάρ τις ἄτακτος διάθεσις προϊούσα ἀπὸ τῆς διαλύσεως τῆς ἀρμονίας ἐκείνης, ἐν ἣ συνίσταται ὁ τῆς ὑγείας λόγος· ὅθεν τὸ προγονικὸν ἀμάρτημα νόσος
16 τῆς φύσεως λέγεται.

2. Δεύτερον, ὅτι ἐστίν ἐν· ἐν γάρ τῷ πρώτῳ τοῦ κατὰ Ἰωάννην λέγεται· „Ἴδου ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ αἴρων τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου“.

3. Τρίτον, ὅτι τοῦτο ἐπιθυμία ἐστίν· φησὶ γάρ Αὐγουστίνος ἐν τῷ τῶν διορθώσεων βιβλίῳ· „Ἡ ἐπιθυμία ἐστίν ἡ ἐνοχὴ τοῦ προγονικοῦ
20 ἀμαρτήματος“.

4. Τέταρτον, ὅτι ἐν πᾶσιν ἐπίσης ἐστίν· φύσεως γάρ ἐστίν ἀμάρτημα, ὡς εἴρηται.

LXXXIII. — Περὶ τοῦ ὑποκειμένου αὐτοῦ.

1. Περὶ τοῦτο δείκνυται πρῶτον, ὅτι ὑποκείμενον τοῦ προγονικοῦ
25 ἀμαρτήματός ἐστίν ἡ ψυχὴ μόνον· τὸ γὰρ αὐτὸ ὑποκείμενον τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ πάθους ἢ τῆς ἀμαρτίας, ἢ ἐναντιοῦται τῇ ἀρετῇ· ἀλλ' ἡ σὰρξ
f. 148^v οὐ δύναται εἶναι ὑποκείμενον ἀρετῆς, τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος | ἐν ἑβδόμῳ
τῆς πρὸς Ῥωμαίους· „Οἶδα γάρ, ὅτι οὐκ οἶκεῖ ἐν ἐμοί, τουτέστιν ἐν τῇ
30 σαρκί μου, ἀγαθόν“.

Ἔτι, διχῶς τι λέγεται εἶναι ἄλλο ἐν ἄλλῳ· ἓνα μὲν τρόπον, ὡς ἐν αἰτία ἢ ἀρχοειδεῖ, ἢ ὀργανικῇ· ἕτερον δὲ τρόπον, ὡς ἐν ὑποκειμένῳ. Τὸ προγονικὸν τοίνυν ἀμάρτημα ἦν μὲν ἐν τῷ Ἀδὰμ ὡς ἐν πρώτῃ καὶ ἀρχικῇ αἰτία, κατὰ τὸ δέκατον τῆς πρὸς Ῥωμαίους· „Ἐν ᾧ πάντες ἥμαρτον“· ἐν
35 δὲ τῷ σπέρματι ὡς ἐν αἰτία ὀργανικῇ διὰ τὸ τῇ ἐνεργητικῇ δυνάμει τοῦ ἀμαρτήματος κατάγεσθαι τὸ προγονικὸν ἀμάρτημα εἰς τὸ τέκνον ἅμα τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει· ὡς ἐν ὑποκειμένῳ δὲ ἐστίν ἐν τῇ ψυχῇ μόνον· πρόεισι δὲ διὰ τῆς ψυχῆς εἰς τὴν σάρκα οὐ λόγῳ ἀμαρτήματος, ἀλλὰ τιμωρίας.

2. Δεύτερον, ὅτι ἡ ψυχὴ κατὰ τὴν οὐσίαν μᾶλλον ἢ τὰς δυνάμεις αὐτῆς ἐστὶν ὑποκείμενον αὐτοῦ· φύσεως γὰρ ἀμάρτημα ἢ φυσικὸν λέγεται· ἡ δὲ ψυχὴ κατὰ τὴν αὐτῆς οὐσίαν, οὐ κατὰ τὰς δυνάμεις, ἐστὶν εἶδος καὶ φύσις τοῦ σώματος.

3. Τρίτον, ὅτι πρότερον αὐτὸ μολύνει τὴν θέλησιν, ὅτι καὶ ἡ προγονικὴ δικαιοσύνη κατὰ προηγούμενον λόγον εἰς τὴν θέλησιν ἀφορᾷ· ἐστὶ γὰρ αὐτῆς θελήσεως κατὰ τὸν Αὐγουστίνον.

4. Τέταρτον, ὅτι ὁ μολυσμὸς τοῦ προγονικοῦ ἀμαρτήματος μάλιστα εἰς τὰ τρία ταῦτα ἀνήκει, τούτεστι τὴν γεννητικὴν δύναμιν, τὴν ἐπιθυμητικὴν καὶ τὴν τῆς ἀφῆς αἰσθησιν.

LXXXIV. — Περὶ τῆς τοῦ ἀμαρτήματος αἰτίας καθό ἐστὶν ἐν ἀμάρτημα ἑτέρου αἴτιον.

1. Περὶ τοῦτο δείκνυται πρῶτον, ὅτι ἡ φιλαργυρία ῥίζα πάντων ἐστὶ τῶν κακῶν, τοῦ Ἀποστόλου ἐν ἐσχάτῳ τῆς πρὸς Τιμόθεον πρώτης οὕτω λέγοντος.

2. Δεύτερον, ὅτι καὶ ἡ ὑπερηφανία, ὡς ἐν τῷ τετάρτῳ τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ· Ἄρχὴ παντὸς ἀμαρτήματος ὑπερηφανία“.

3-4. Τρίτον, ὅτι καὶ ἄλλα πέντε εἰσὶ κορυφαία πάθη, τοῦ Γρηγορίου ἐν εἰκοστῷ πρώτῳ τῶν ἡθικῶν ἀριθμοῦντος εἰδικά τινα πάθη, ἃ καλεῖ κορυφαία, ἧγουν κενοδοξίαν, φθόνον, ὀργὴν, λύπην, φιλοχρηματίαν, γαστριμαργίαν.

LXXXV. — Περὶ τῆς φθορᾶς τοῦ ἀγαθοῦ τῆς φύσεως.

1. Περὶ ὃ πρῶτον δείκνυται, ὅτι τὸ ἀμάρτημα ἐλαττοῖ τὸ τῆς φύσεως ἀγαθόν. | Εἰδέναι· δὲ δεῖ, ὅτι τὸ τῆς φύσεως ἀγαθὸν τριχῶς λέγεται· πρῶτον, αὐταὶ τῆς φύσεως αἱ ἀρχαί, ἐξ ὧν ἡ φύσις συνίσταται καὶ τὰ ἐξ αὐτῶν ιδιώματα, ὡσπερ αἱ τῆς ψυχῆς δυνάμεις καὶ τὰ ἄλλα τὰ τοιαῦτα· δεύτερον, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος παρὰ τῆς φύσεως ἔχει ῥοπὴν τινα πρὸς τὴν ἀρετήν, ὡς εἴρηται, αὕτη ἢ πρὸς τὴν ἀρετὴν ῥοπή ἀγαθόν τί ἐστὶ τῆς φύσεως· τρίτον, τὸ δῶρον τῆς προγονικῆς δικαιοσύνης, ὅπερ ἐν τῷ πρώτῳ ἀνθρώπῳ ἐναπετέθη ὄλη, τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει. Τὸ μὲν οὖν πρῶτον τῆς φύσεως ἀγαθὸν οὐτ' ἀναρεῖται, οὐτ' ἐλαττοῦται διὰ τῆς ἀμαρτίας· τὸ δὲ τρίτον τῆς φύσεως ἀγαθὸν παντελῶς ἀνήρηται διὰ τῆς προγονικῆς ἀμαρτίας· τὸ δὲ μέσον, τούτεστιν ἡ πρὸς τὴν ἀρετὴν φυσικὴ ῥοπή, ἐλαττοῦται διὰ τῆς ἀμαρτίας· διὰ γὰρ τῶν ἀνθρωπίνων ἐνεργειῶν γίνεται τις ῥοπή πρὸς τὰς ὁμοίας ἐνεργείας, ὡς εἴρηται· ἀνάγκη οὖν ἐκ τοῦ ἐπὶ θάτερον τῶν ἐναντίων ῥέπειν ἐλαττοῦσθαι τὴν ἐπὶ τὸ λοιπὸν ῥοπήν.

2. Δεύτερον, ὅτι οὐχ ὄλως ἀναρεῖται διὰ τῆς ἀμαρτίας. Κατὰ γὰρ τὸν Αὐγουστίνον, τὸ κακὸν οὐκ ἐστὶν εἰ μὴ ἐν τῷ ἀγαθῷ· εἰ γοῦν μὴ

δύναται εἶναι τὸ τῆς ἀμαρτίας κακὸν ἐν τῷ τῆς ἀρετῆς ἀγαθῷ, ἢ τῆς χάριτος, ἀνάγκη εἶναι ἐν τῷ τῆς φύσεως, καὶ οὕτως οὐ παντελῶς τοῦτ' ἀναιρεῖ.

3. Τρίτον, ὅτι τραύματα τῆς φύσεως ἐπακολουθήσαντα τῇ ἀμαρτίᾳ λέγονται εἶναι τέσσαρα· ἀσθένεια, ἀγνοία, πονηρία, ἐπιθυμία.

4. Τέταρτον, ὅτι ἡ στέρησις τοῦ ρυθμοῦ καὶ τοῦ εἶδους καὶ τῆς τάξεως εἰσὶ τῆς ἀμαρτίας ἀποτελέσματα, ὡσπερ ἡ νόσος τοῦ σώματος στερεῖ τὸν ρυθμὸν, τὸ εἶδος καὶ τὴν τάξιν αὐτοῦ τοῦ σώματος.

5. Πέμπτον, ὅτι ὁ θάνατος καὶ αἱ ἄλλαι σωματικαὶ ἀσθένειαι τῆς ἀμαρτίας εἰσὶν ἀποτελέσματα, οὐ καθ' αὐτὴν αἰτίας οὔσης αὐτῶν τῆς ἀμαρτίας· εἰσὶ γὰρ ταῦτα παρὰ τὸν σκοπὸν τοῦ ἀμαρτάνοντος· ἀλλὰ κατὰ συμβεβηκός, καθόσον ἡ προγονικὴ δικαιοσύνη διὰ τοῦ ἀμαρτήματος ἐκείνου ἀνῆρηται, δι' ἧς καὶ αἱ ταπεινότεραι τῆς ψυχῆς δυνάμεις συνεχόντο ὑπὸ τοῦ λόγου ἄνευ τινὸς ἀταξίας καὶ ἔλον τὸ σῶμα ὑπὸ τὴν ψυχὴν ἢν ἄνευ ἀσθενείας τινός· καὶ διὰ τοῦτο, ἀφαιρεθείσης ἐκείνης τῆς ἀμαρτίας, ὡσπερ πεπληγμένη ἐστὶν ἡ ἀνθρωπίνη φύσις ὅσον κατὰ ψυχὴν διὰ τῆς τῶν δυνάμεων ἀταξίας, καὶ ὅσον κατὰ σῶμα διὰ τῆς ἀταξίας αὐτοῦ. Ἡ δὲ τῆς προγονικῆς δικαιοσύνης ἀφαίρεσις κολάσεως λόγον ἔχει· οὐκοῦν καὶ αἱ ἐπακολουθήσασαι σωματικαὶ ἀσθένειαι.

Εἰ δέ, ἴσον ὄντος ἐν πᾶσι τοῦ προγονικοῦ ἀμαρτήματος, αἱ τοιαῦται ἀσθένειαι οὐκ εἰσὶν ἐν ἅπασιν ἴσαι, θαυμάζειν οὐ δεῖ· ἡ γὰρ ἰσότης τῆς καθ' αὐτὴν αἰτίας αἰτία ἐστὶν τῆς ἐν τοῖς ἀποτελέσμασιν ἰσότητος· ἡ δὲ ἰσότης τῆς αἰτίας τῆς ἀναιρούσης τὸ κωλῦον, οὐχί· ὁ δὴλον, εἴ τις ἴσῃ ὠθήσεται ὑποσπάσειε δύο κίονας, οἷς ἐπίκεινται λίθοι· οὐ γὰρ ἀνάγκη τοὺς ἐπικειμένους ὁμοίως κινηθῆναι, ἀλλὰ τοὺς βαρυτέρους θάττον κατὰ τὴν ἰδιότητα αὐτῶν, ἐφ' ἧ καταλείπονται, ἀναιρεθέντος τοῦ κωλύοντος· οὕτω καὶ ἐνταῦθα· ἡ φύσις ἑαυτῇ κατελείφθη μετὰ τὴν ἀναίρεσιν τῆς φυσικῆς δικαιοσύνης ἐκείνης, καὶ οὕτω κατὰ τὴν φυσικὴν διαφορὰν τῆς κράσεως τῶν σωμάτων καὶ πλείοσιν ἀσθενείαις καὶ μείζοσιν ὑπέπεσεν ἐν τισιν, καὶ ἐν ἄλλοις ἐλάττοσι, καίτοι τοῦ προγονικοῦ ἀμαρτήματος ἴσου ὄντος.

Καὶ τὸ ἀναιρεῖσθαι δὲ διὰ τοῦ βαπτίσματος, ἢ τῆς μετανοίας πᾶσαν ἀμαρτίαν, τὰς δὲ τοιαύτας ἀσθενείας οὐκ ἀναιρεῖσθαι οὐδὲν προσίσταται· ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ μὲν γὰρ ἀναιρεῖται καὶ τὸ προγονικὸν ἀμάρτημα καὶ τὸ κατ' ἐνέργειαν καὶ τὰ αὐτοῖς ἐπόμενα πάντα, τῷ προσήκοντι μέντοι καιρῷ κατὰ τὴν τάξιν τῆς θείας δικαιοσύνης· ἀνάγκη γὰρ πρὸς τὴν ἐν τῇ δόξῃ ἀθανασίαν καὶ ἀπάθειαν τὴν ἐν Χριστῷ ἀρξαμένην καὶ δι' αὐτοῦ ἡμῖν χαρισθεῖσαν ἡμᾶς καταντῆσαι, συμμορφωθέντας πρότερον τοῖς αὐτοῦ πάθεσιν· ὅθεν ἀνάγκη ἐπὶ τινὰ χρόνον τὸ παθητὸν ἐν τοῖς ἡμετέροις σώμασι διαμεῖναι πρὸς τὸ τῆς ἐν τῇ δόξῃ ἀπαθείας ἀξιωθῆναι τῇ τοῦ Χριστοῦ συμμορφώσει.

6. Ἐκτον, ὅτι οὐκ εἰσὶ φυσικὰ τῷ ἀνθρώπῳ ὁ θάνατος καὶ αἱ ἀσθένειαι· „Ὁ γὰρ Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν“, ὡς ἐν τῇ Σοφίᾳ λέγεται.

LXXXVI. — Περὶ τοῦ ῥύπου τῆς ἀμαρτίας.

f. 145

1. Περὶ τοῦτο πρῶτον δείκνυται, ὅτι ἡ ἀμαρτία κηλίδος αἰτία τῇ ψυχῇ ὅ γίνεται καθ' ὁμοιότητα τῶν σωμάτων, ἃ τὴν ἑαυτῶν ἀπολλύουσι καθαρότητα προσψάσει ῥυπαροῦ τινος σώματος. Διπλῆ δὲ καθαρότης τῇ τοῦ ἀνθρώπου ψυχῇ ἔνεστιν· ἢ τε ἐκ τῆς λαμπρότητος τοῦ φυσικοῦ φωτός τοῦ λόγου, δι' ἧς εἰς τὰς ἑαυτῆς ἰθύνεται πράξεις, καὶ ἢ ἐκ τῆς τοῦ θείου φωτός, ταυτέστι τῆς σοφίας καὶ τῆς χάριτος, δι' ἧς τελειοῦται πρὸς τὸ καλῶς καὶ 10 πρεπόντως ἐνεργεῖν. Ἔστι δὲ ὡσπερ τις ἀφή τῆς ψυχῆς, ὅταν συνάπτηται τισι δι' ἀγάπης, καὶ διὰ τοῦτο ἡ τῆς καθαρότητος ἀπώλεια τῇ ψυχῇ ἐκ τοῦ συναφθῆναι τισιν ἐναντίως τῷ τοῦ λόγου καὶ τοῦ θείου νόμου φωτὶ ῥύπος μεταφορικῶς λέγεται.

Ἰστέον δὲ ὅτι, εἰ καὶ ὁ νοῦς ἐκ τῶν νοητῶν οὐ μολύνεται, ἢ εἰσιν 15 ἐν αὐτῷ, τελειοῦται μὲν οὖν, ἀλλὰ διὰ τὸ τὴν τῆς θελήσεως ἐνέργειαν συνίστασθαι ἐν τῇ πρὸς τὰ πράγματα κινήσει, ὡστε τῇ ἀγάπῃ τὴν ψυχὴν συγκολλησθαι τῷ ἐραστῷ, μολύνεται ἡ ψυχὴ, ὅταν ἀτάκτως ἐκείνοις συνάπτηται, ὡς ἐν τῷ εἰκοστῷ τοῦ Ὁσηέ· „Γεγόνασι βδελλυκτοὶ ὡσπερ ἐκεῖνα ἃ ἠγάπησαν“.

20

2. Δεύτερον, ὅτι ὁ ῥύπος μένει ἐν τῇ ψυχῇ μετὰ τὴν πράξιν τοῦ ἀμαρτήματος· ἐν γὰρ τῷ εἰκοστῷ δευτέρῳ τοῦ Ἰησοῦ λέγεται· „Ἡ μικρὸν ἐστὶν ὑμῖν, ὅτι ἠμάρτετε ἐν Βελφεγῶρ; καὶ μέχρι τῆς παρούσης ἡμέρας ὁ ῥύπος τοῦ ἀνομήματος τούτου ἐν ὑμῖν ἐστίν“. Μένει δὲ εὐλόγως, φθορὰ τῆς καθαρότητος ὧν, διὰ τὴν ἀποχώρησιν τοῦ φωτός. Μετὰ δὲ τὸ ἐπανελθεῖν 25 εἰς αὐτὸ διὰ τῆς χάριτος, παύεται ὁ ῥύπος.

Εἰ δὲ καὶ παύεται ἡ τῆς ἀμαρτίας ἐνέργεια, ἢ ὁ ἄνθρωπος ἀπεχώρησε τοῦ εἰρημένου φωτός, ἀλλ' οὐκ εὐθύς ἐπάνεισιν οὐ πρότερον ἢν, ἀλλὰ ζητεῖται τις κίνησις τῆς θελήσεως σύμφωνος τῇ προτέρᾳ κινήσει· ὡς γὰρ παυσαμένης τῆς τοπικῆς κινήσεως οὐκ ἀναιρεῖται ἡ τοπικὴ διάστασις, 30 ἀλλ' ἀνάγκη διὰ τῆς ἐναντίας κινήσεως ἐγγίσει ἐπανιόντα, οὕτως οὐδὲ παυσαμένης τῆς | τοῦ ἀμαρτήματος ἐνεργείας ἀναιρεῖται ὁ ῥύπος, τό τε f. 145^v τὸν ῥύπον ἔχειν πρὸς τὴν ἀμαρτίαν ὡς ἡ σκιά πρὸς τὸ ἀντιφράττον σῶμα οὐκ ἀναγκάζει, παυσαμένης τῆς ἀμαρτίας, παρέρχεσθαι τὸν ῥύπον, ὡς ἐκεῖ τοῦ σώματος ἡ σκιά· ἐκεῖ μὲν γὰρ, παρελθόντος τοῦ ἀντιφράττοντος, 35 μένει τὸ διαφανὲς σῶμα ἐν τῇ ἴσῃ ἐγγύτητι καὶ σχέσει πρὸς τὸ φωτίζον σῶμα· τῆς δὲ πράξεως τοῦ ἀμαρτήματος παρελθούσης, οὐ μένει ἡ ψυχὴ ἐν τῇ αὐτῇ ἐγγύτητι πρὸς τὸν Θεόν.

LXXXVII. — Περὶ τῆς ἐνοχῆς τῆς δίκης.

1. Περὶ τοῦτο πρῶτον δεῖ θεωρεῖν, ὅτι ἡ ἐνοχὴ τῆς δίκης ἐστὶν ἁμαρτίας ἀποτέλεσμα· ὁ γὰρ ἁμαρτάνων ἐναντίως τῇ τάξει δρᾷ, καὶ διὰ τοῦτο δεῖ πιέζεσθαι ὑπ' αὐτῆς τῆς τάξεως καὶ τοῦ αὐτῆς ἄρχοντος. Ἰπὸ
 6 κείται δὲ τριπλῆ τάξει· τῇ τοῦ ἰδίου λόγου, τῇ τοῦ ἐξωθεν κυβερνῶντος ἀνθρώπου ἢ πνευματικῶς, ἢ σωματικῶς, πολιτικῶς ἢ οἰκονομικῶς, καὶ τῇ καθόλου τάξει τῆς θείας ἀρχῆς· ἐκάστην δὲ τάξιν ἀνατρέπων καὶ τριπλῆν δίκην ὑπέχει· τὴν ὑφ' ἑαυτοῦ, ἣ ἐστὶ τὰ τοῦ συνειδότης ὀνήματα, τὴν παρὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ. Οὐκ ἐστὶ δὲ ἡ δίκη
 10 τῆς ἁμαρτίας ἀποτέλεσμα, ἀλλ' ἡ τῆς δίκης ἐνοχί· αὕτη γὰρ κακόν, ἐκείνη δὲ ἀγαθόν, Διονυσίου λέγοντος ἐν τετάρτῳ τοῦ περὶ θείων ὀνομάτων, ὅτι οὐ τὸ καλᾶζεσθαι κακόν, ἀλλὰ τὸ κολάσεως ἄξιον γίνεσθαι.

2. Δεύτερον, ὅτι ἁμαρτία τιμωρία ἁμαρτίας γίνεται, ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ κολᾶζεσθαι τινας παρὰ τοῦ Θεοῦ, παραχωροῦντος ἐμπίπτειν αὐτοὺς εἰς
 15 τινὰ τῶν ἁμαρτημάτων, πρὸς τὸ τῆς ἀρετῆς ἀγαθὸν τάττεται ποτὲ μὲν αὐτῶν τῶν ἁμαρτανόντων, ἔταν δηλονότι μετὰ τὴν ἁμαρτίαν ταπεινότεροι καὶ ἀσφαλέστεροι ἐκ ταύτης διαναστῶσιν, αἰεὶ δὲ πρὸς τὴν τῶν ἄλλων διόρθωσιν, οἷ, βλέποντες ἑτέρους εἰς ἁμαρτίαν ἐξ ἁμαρτίας ἐμπίπτοντας, δεδοίκασι μᾶλλον ἁμαρτάνειν. Ἐν τούτοις δὲ τοῖς δυοῖ τρόποις φανερόν,
 f. 146 ὅτι ἡ τιμωρία τάττεται πρὸς διόρθωσιν· αὐτὸ γὰρ τὸ τὸν ἄνθρωπον | πόνον καὶ ζημίαν ὑφίστασθαι ἐν τῷ ἁμαρτάνειν πέφυκε τῆς ἁμαρτίας ἀφέλκειν τὸν ἄνθρωπον.

3. Τρίτον, ὅτι τὸ ἁμαρτημα αἰωνίου τιμωρίας ἐνοχον ποιεῖ τὸν ἄνθρωπον, ὡς ἐν τῷ κατὰ Ματθαῖον· „Ἀπελεύσονται οὗτοι εἰς κόλασιν
 25 αἰώνιον“· καὶ ἐν τῷ κατὰ Μάρκον· „Ὁ δὲ βλασφημήσας εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα οὐκ ἔχει ἄφεσιν εἰς τὸν αἰῶνα, ἀλλ' ἐστὶν ἐνοχος αἰωνίας κατακρίσεως“. Ὡς γὰρ εἴρηται, διὰ τοῦτο ἡ ἁμαρτία κόλασιν ἐπάγει, ὅτι διαστρέφει τινὰ τάξιν· μενούσης δὲ τῆς αἰτίας, μένει καὶ τὸ ἀποτέλεσμα· ὁθεν ἐφόσον μένει ἡ τῆς τάξεως ἀνατροπὴ, ἀνάγκη καὶ τὴν τῆς τιμωρίας
 30 ἐνοχὴν μένειν. Ἀνατρέπει δὲ τις τάξιν τινὰ ποτὲ μὲν ὡς πεφυκυῖαν πάλιν ἐπιδιορθωθῆναι, ποτὲ δὲ ἀδιορθώτως· αἰεὶ δὲ ἡ ἀταξία, ἣ ἀναιρεῖται ἢ ἀρχή, ἀδιορθωτός ἐστι· μενούσης δὲ τῆς ἀρχῆς, τῇ ταύτης δυνάμει δύναται ἐπιδιορθωθῆναι ἢ ἀταξία, ὡσπερ τῆς ὀπτικῆς ἀρχῆς φθαρείσης, ἀδύνατον ἐπιδιορθωθῆναι τὴν ὄψιν ἄνευ θείας δυνάμεως· εἰ δὲ, σφζομένης
 36 τῆς ὀπτικῆς ἀρχῆς, ἐπέλθοι τινὰ κωλύματα τῇ ὄψει, δύνανται ἢ φύσει ἢ τέχνῃ διορθωθῆναι. Πάσης δὲ τάξεως ἐστὶ τις ἀρχή, δι' ἧς μετέχει τις ἐκείνης τῆς τάξεως, καὶ διὰ τοῦτο, εἰ τῆς τάξεως ἐκείνης ἢ ἀρχῆς διὰ τῆς ἁμαρτίας φθαρεῖη, δι' ἧς ἢ τοῦ ἀνθρώπου θέλησις ὑποτάττεται τῷ Θεῷ,

ἔστι καὶ ἡ ἀταξία ἐκεῖνη, ὅσον τὸ καθ' αὐτόν, ἀδιόρθωτος, καὶ εἰ δύναίτο διορθωθῆναι, δυνάμει θείᾳ τοῦτ' ἔσται. Ἀρχὴ δὲ τῆς τάξεως ταύτης τὸ ἰσχυρόν ἐστι τέλος, ᾧ προσκολλᾶται ὁ ἄνθρωπος δι' ἀγάπην, καὶ διὰ τοῦτο ὅσα τῶν ἀμαρτημάτων ἀπάγουσιν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ, τὴν ἀγάπην ἀναιροῦντα ἴσον τὸ κατ' ἐκεῖνα, αἰωνίαν ἐπάγουσι κόλασιν.

Εἰ δὲ τις λέγοι· ἀλλὰ μὴν ἡ δικαία τιμωρία ἐξισοῦται τῷ πταίσματι· ἰσότης γὰρ ἡ δικαιοσύνη· τὸ δὲ ἀμάρτημα πρόσκαιρόν ἐστιν· ἀλλ' εἰδέναι | δεῖ, ὅτι ἡ τοῦ πταίσματος τιμωρία ἀνάλογός ἐστι τῇ ἀμαρτίᾳ κατὰ τὴν f. 146^v δριμύτητα ἐν τε τῇ θείᾳ κρίσει καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ, ἐν οὐδεμίᾳ δὲ κρίσει ζητεῖται τὴν τιμωρίαν ἐξισοῦσθαι τῷ πταίσματι κατὰ τὸν χρόνον· οὐδὲ 10 γὰρ διὰ τὸ τὴν μοιχείαν ἢ τὸν φόνον ἐν τῷ ἀκαρταίῳ τολμᾶσθαι ἡδὴ καὶ ἀκαρταία τιμωρία κολάζεται, ἀλλὰ ποτὲ μὲν εἰρκτῇ διηγνεκεῖ ἢ φυγῇ, ποτὲ δὲ καὶ θανάτῳ, ἐν ᾧ οὐ θεωρεῖται τὸ τοῦ χρόνου διάστημα, ἀλλὰ μᾶλλον τὸ διηγνεκῶς χωρισθῆναι τῆς ἐταιρείας τῶν ζώντων, καὶ οὕτως τὸ ἐπ' αὐτῷ παρίσταν τὴν ἀιδιότητα τῆς θεοθεν ἐπαγομένης κολάσεως· δίκαιον 15 μέντοι ἐστὶ κατὰ τὸν Γρηγόριον, τὸν ἐν τῷ ἑαυτοῦ αἰδίῳ ἀμαρτόντα εἰς τὸν Θεὸν ἐν τῷ αἰδίῳ τοῦ Θεοῦ κολάζεσθαι. Λέγεται δὲ τις ἐν τῷ ἑαυτοῦ αἰδίῳ ἀμαρτεῖν οὐ μόνον κατὰ τὴν τῆς ἐνεργείας συνέχειαν ἐν ὅλῃ τῇ τοῦ ἀνθρώπου ζωῇ διαμένουσιν, ἀλλ' ὅτι καὶ ἐξ αὐτοῦ τούτου τοῦ μηδὲν τέλος ἐν τῇ ἀμαρτίᾳ ἐνστήσασθαι παρίστησι βούλεσθαι συνεχῶς ἀμαρτάνειν 20 καὶ αἰωνίως, εἰ σὺν τε ἦν· ὅθεν φησὶν ὁ Γρηγόριος ἐν τῷ εἰκοστῷ ἐννάτῳ τῶν ἡθικῶν, ὅτι οἱ ἄνομοι ἠθέλησαν ἂν αἰεὶ ζῆν, ἢ ἐξῆ τούτοις ἐν ταῖς ἀνομίαις αὐτῶν αἰεὶ διαμένειν. Καὶ αὐθις εἰ λέγοι τις, ὅτι αἱ κολάσεις ἰατρεία εἰσὶν, ὡς ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ἡθικῶν λέγεται, οὐδεμία δὲ ἰατρεία ἀπειρος, πρὸς τι τέλος οὔσα, ἀλλὰ δεῖ λέγειν, ὅτι καὶ ἡ κατὰ τοὺς ἀν- 25 θρωπίνους νόμους ἐπαγομένη δίκη οὐκ αἰεὶ ἰατρικὴ ἐστὶ τῷ κολαζομένῳ, ἀλλὰ μόνον τοῖς ἄλλοις, ὡσπερ ὅταν ὁ ληστὴς ἀναρτᾶται, οὐκ αὐτὸς θεραπεύεται, ἀλλ' οἱ ἄλλοι, ἵνα τοῦλάχιστον τῷ φόβῳ τῆς κολάσεως τοῦ ἀμαρτάνειν ἀποσταίεν, κατὰ τὸ ἐννεακαιδέκατον τῶν Παροιμιῶν· „Τοῦ κακοῦ παιδευομένου, ὁ ἀνόητος σοφώτερος ἔσται“. Οὕτω τοίνυν αἱ παρὰ 30 τοῦ Θεοῦ ἐπαγόμενα· τοῖς ἀμαρτωλοῖς ἀτελεύτητοι κολάσεις ὡσπερ ἰατρεῖαι τινές εἰσι· τοῖς τῷ δέει τούτων τῶν ἀμαρτιῶν ἀπεχομένοις, κατὰ τὸ ἐν Ψαλμοῖς· „Ἐδωκας τοῖς φοβουμένοις σε σημείωσιν τοῦ φυγεῖν ἀπὸ προσώπου τόξου, ὅπως ἂν ῥυσθῶσιν | οἱ ἀγαπητοί σου“. f. 147

4. Τέταρτον, ὅτι τῇ ἀμαρτίᾳ οὐκ ἀπειρος κατὰ ποσότητα τιμωρία 35 ὀφείλεται· οὕτω γὰρ ἂν ἦσαν πάντων τῶν θανασίμων αἱ τιμωρίαι ἴσαι, διότι τοῦ ἀπείρου οὐδὲν ἐστὶ μείζον.

*Ἐπι, τῇ ἀμαρτίᾳ ἀνάλογος τιμωρία ὀφείλεται· ἡ δὲ ἀμαρτία, κατὰ

τὴν μὲν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἀποστροφὴν ἀπείρου ὄντος ἀγαθοῦ, ἀπειρος· κατὰ δὲ τὴν πρὸς τὸ μεταβλητὸν ἀγαθὸν ἐπιστροφὴν πεπερασμένον ὄν, καὶ αὐτὴν οὖσαν πεπερασμένην, ἅτε κτίσματος ἐνέργειαν οὖσαν, ἔστι περασμένη. Οὕτως καὶ ἡ κόλασις κατὰ μὲν τὴν ἀποβολὴν τοῦ ἀπείρου ἀγαθοῦ ἄπειρος ἔστι στέρησις· κατὰ δὲ τὴν ἀτακτον ἐπιστροφὴν, πεπερασμένη ἔστι πείρα· ἀνταποκρίνεται γὰρ τῇ μὲν ἀποστροφῇ ἡ στέρησις, τῇ δὲ ἐπιστροφῇ ἡ πείρα.

5. Πέμπτον, ὅτι οὐ πᾶν ἀμάρτημα κόλασιν αἰωνίαν ἐπάγει, τοῦ Γρηγορίου λέγοντος ἐν τετάρτῳ τῶν Διαλόγων, ὅτι ποινὰ τῶν κουφοτέρων ἀμαρτημάτων μετὰ τὴν παρούσαν ζωὴν συγχωροῦνται, οἷον ὅταν τις, εἰ καὶ σφοδρῶς τινὶ τῶν προσκείμενων προσπᾶσχοι, οὐ μὴν ἐκείνου ἕνεκα θέλοι τῷ Θεῷ προσκρούειν ἐναντιούμενος τῷ ἐκείνου προστάγματι.

6. Ἐκτον, ὅτι ἡ τῆς κολάσεως ἐνοχὴ μένει μετὰ τὴν τῆς ἀμαρτίας συγχώρησιν. Ἐν γὰρ δωδεκάτῳ τῆς δευτέρας τῶν Βασιλειῶν λέγεται, ὅτι ὁ Ναθάν εἶπε πρὸς Δαυίδ· „Καὶ Κύριος ἀφείλεν ἀπὸ σοῦ τὸ ἀμάρτημά σου· οὐκ ἀποθάνῃ· πλήν, ἐπεὶ βλασφημησαὶ τοὺς ἐχθροὺς πεποίηκας τὸ ὄνομα Κυρίου, ὁ υἱὸς ὁ γεννηθεὶς σοι θανάτῳ ἀποθανεῖται“. Κολάζεται τις ἄρα παρὰ Θεοῦ καὶ μετὰ τὸ αὐτῷ τὴν ἀμαρτίαν συγχωρηθῆναι, καὶ οὕτως ἡ τῆς δικαιοσύνης ἐνοχὴ μένει, καὶ τῆς ἀμαρτίας ἀναιρεθείσης· μένει γὰρ ὁ ῥύπος, ὡς εἴρηται, καὶ παυσαμένης τῆς τοῦ ἀμαρτήματος ἐνεργείας· τοῦ δὲ ῥύπου μένοντος, καὶ ἡ ἐνοχὴ μένει· παυσαμένου δὲ αὐτοῦ, οὐ μένει ἡ ἐνοχὴ.

Εἰ δὲ τις λέγοι μὴ δεῖν τῷ πεπαυμένῳ τῆς ἀμαρτίας σπουδαίῳ ὄντι ὀφείλεσθαι τιμωρίαν, ἀληθὲς μὲν ἔστι τοῦτο ἀπλῶς· ὡς μέντοι γε ἱκανοποιητικὴ τιμωρία, ὀφείλεται· καὶ αὐτὸ γὰρ ἀρετῆς ἔστι τὸ ἱκανοποιεῖν ὑπὲρ ὧν προσέχρουσεν Θεῷ, ἢ ἀνθρώπῳ.

f. 147^v 7. Ἑβδομον, ὅτι πᾶσα τιμωρία διὰ τινὰ ἀμαρτίαν ἐπάγεται· λέγεται γὰρ ἐν τετάρτῳ τοῦ Ἰώβ· „Τίς ἀθῶος ἀπώλετο, ἢ πότε οἱ εὐθεῖς ἐξηλείφθησαν;“ Μᾶλλον μὲν οὖν εἶδον τοὺς τὴν ἀνομίαν ἐργαζομένους, Θεοῦ δίδοντος, ἀπολωλότας.

Δοκεῖ δὲ προσίστασθαι τὸ ἐν τῷ ἐνάτῳ τῷ κατὰ Ἰωάννην· „Οὔτε οὗτος ἤμαρτεν, οὔτε οἱ γονεῖς αὐτοῦ, ἵνα τυφλὸς γεννηθῇ“, καὶ τὸ συμβαῖνον πολλοῖς τῶν παίδων, καὶ τῶν βεβαπτισμένων, ὅτι πυρετοὺς πάσχουσι καὶ δαιμονίων ἐπιφορὰς καὶ τὰ τοιαῦτα, μηδενὸς ὄντος αὐτοῖς ἀμαρτήματος μετὰ τὸ βάπτισμα, οὔτε πρὸ τοῦ βαπτίσματος, πλείονος ἢ τοῖς ἄλλοις παισὶ τοῖς μὴ πάσχουσιν· δεύτερον, ὅτι τοῦ αὐτοῦ λόγου δοκεῖ εἶναι τότε τοὺς ἀμαρτωλοὺς εὐτυχεῖν καὶ τὸ τοὺς δικαίους κολάζεσθαι, ἐκάτερον δὲ τούτων συνεχῶς ἐν τοῖς ἀνθρώποις εὐρίσκεται· λέγεται γὰρ περὶ τῶν